

אלוף במילואים עמוס גלעד, ראש מכון IPS, המרכז הבינתחומי

הרצליה

טוב, סקירות כאלה מעולות, נשבח אותם, גרשום, כל הכבוד לך. גם הסקירה של בוגי מקיפה. אני רוצה להגיד לכם מה אני חושב על הגדר. אני רוצה להתחיל דווקא מנסיון שלילי שהפך לחיובי. אבל לפני זה, נתחיל עם מסקנה שאני אסיים איתה - את הגדר מקימים כאשר נכשלים. כי זה רואים, זה מסיבי. את המודיעין לא רואים, אבל כשהמודיעין מצליח לא צריך גדר. בגדר הדרומית, קיבלתי משימה, לשכנע את המצרים שימנעו את גלי ההגירה לארץ. אני הייתי קשור איתם בקשרים עמוקים. אבל לאט לאט התגנב לליבי חשש, אבל גם חשד, שהמצרים רוצים שנהפוך למדינה באיחוד מדינות אפריקה. איך? יהגרו לכאן 2 מליון אפריקאים ונהפוך למדינה אפריקאית. כדי לבחון את התיאוריה הזאת שאלתי אותם אם זה נכון, הם לא ענו לי. כמובן שזה נכון, אבל שביעות הרצון, אני לא רוצה להגיד מי זה בן השיח, הוא היה כל כך מבסוט מהרעיון - שהוא לא הצליח לשלול אותו. אז שאלתי אותו אם אנחנו יכולים להצטרף לארגון מדינות אפריקה מיד או שנצטרך להמתין עד שייכנסו 2 מליון, כי הם נכנסו אלינו חופשי. ואז, הם הסכימו לחתום הסכם. חזרתי ודיווחתי לראש הממשלה ושר הבטחון שהגעתי להסכם, וזכיתי לשבחים יוצאי דופן. אמרתי אל תתלהבו. לפי העובדות יש לנו הסכם עם מצרים, אולם לפי התחושה שלי אין לנו הסכם ליישם את הסכם שהשגנו יעם המצרים. כי אני חושש שיש פה אינטרס להציף אותנו באפריקאים. היו אז בקהיר 4 מליון אפריקאים אל תגידו לי אם ספרתי אותם, לא ספרתי. נניח היו בערך 3.8. אמרתי את דעתי, שאין לנו עם המצרים שום שיח. ראש הממשלה דיבר עם מובארק, על הדיווח המזעזע הזה. מובארק הבטיח לו בשם אללה שזה יטופל, ואכן הקבוצה הראשונה של המהגרים, רובם מהגרי עבודה אגב ולא פליטים, נבלמו על ידי הצבא. והפילו את הערכות השונות שלי. כעבור שבוע בדיוק קיבלתי טלפון מהמודיעין המצרי: יתקיימו הפגנות רחבות וסוערות בקהיר על ההסכם הזה. אמרתי שלא שמעתי על זה, ענו לי שזה סודי, שאף אחד לא שמע על זה. זאת אומרת, במזרח התיכון המשונה, הפגנות סודיות עדיין לא כלולות בתפריט, למרות שזה מקום מאוד משונה.

ואז בנו את הגדר.

דווקא כאן אני חושב שזה סיפור הצלחה.

מול מי? מול מדינות אפריקה, כמו אריתריאה. הם החליטו כמו בכל העולם, פשוט לייצא לנו את הבעיות שלהם. בתחושות שלי, לאחר סיורים בדרום תל אביב, שהפך לאזור מופקר רובע של אסמרה. זו סוגיה שכשאני מדבר עליה, היא לא נעימה. אבל הגדר שהוקמה, היום נדמה לי שירדה לאפס. נכון שהבדואים, עם קבלת הפנים שלהם למחפשי עבודה עזרו. אבל גם הגדר עזרה מאוד. אני חושב שזה סיפור הצלחה. הלקח שלי, היא שהגדר הוקמה כתוצאה מזה שחשבנו שהמצרים הם ידידים. אני לא יודע מה זה ידידים, אני יודע מה זה אינטרסים. אני חושב שהאינטרס הסמוי שלהם היו כמו שצינתי בהתחלה. אני חושב שהגדר הוא סיפור הצלחה.

נעבור לגדר שגרשום ובוגי דיברו עליו. אנסה לא לחזור על הדברים הנכונים.

הגדר קמה ביהודה ושומרון משום שהרגשנו שאנחנו מאבדים את הטרור. וזה התחיל ממיס-קונספציה, מי זה השותף הזה לשלום עראפאת. אני הייתי אז ראש חטיבה מחקר בין 1996 ועד 2001.

בעיני האיש הזה היה רב מרצחים שרצה לחסל את ישראל. הרבה חולקים על זה, אבל בעיני זה נכון עד היום. לחסל את ישראל באמצעות תוכנית שלום, עם מרכיבים כמו זכות השיבה, שבסיומה פשוט לא היינו קיימים.

ולדרבן אותם עם אלימות מאורגנת שהוא היה אחראי לה. הדברים האלה נאמרו רשמית למטה הכללי שקיבל את זה והם נאמרו לראש הממשלה לברק שלא קיבל את זה. זה היה השורש הלענה והבסיס לטעות. כל הקונספטים לעראפאת ולשלום איתו, זה היה אסון אחד גדול בהערכה. וזה היה מקור כל הבעיות. הטרור הלך והתגבר. האנשים המדינים שתמכו בזה, ובכל המגעים איתו אמרו שעוד מעט, לפי ההסכם עם עראפאת, עוד מעט הטרור יירד. אני תמיד הייתי אומר בקבינט שאם הוא יורד, זה סימן שהוא גם הולך לעלות. אתם פשוט לא מבינים עם מי אתם מתעסקים. הבעיה עם מנהיגים, כאמ"ן אני יכולה לספר על חמנאי שאין אפאחד שיכול להתחרות כי אני מכיר את זה בחומר. אבל עראפאת נחמד כזה, הוא מחייך כל היום. אם אני אומר שהוא לא נחמד, אחרים אומרים שהוא כן נחמד, וזה היה השיח. ובסוף האמינו לו.

הטרור הלך והתגבר, והיו צריכים מענה, שנתן תחושה שהבטחון מגיע. כי בוואדי ערא, אפילו שהסתובבו מחבלים, היית פותח חלון ושאלו מי אתה וענית במבטא צ'ברי היו יורים בך, אם היית עונה במבטא אחר - לא. תמיד צריך למצוא את התפיסה הנכונה או הכושלת. כאן הכל התחיל מתפיסה כושלת. זה בכלל לא משנה, הגדר לא הייתה מונעת את ישות הרצח הזאת שעראפאת כונן שם ברמאללה, ומחבלים יצאו מהמוכאתה. אני זוכר עד היום את הפיגוע בכביש 443 שמחבלים מכוח 17 פגעו בחיילים על הכביש ופצעו אותם קשה והם הגיעו לתל השומר אני לא זוכר כמה נפטרו בדיוק. אבל הם יצאו מהשרדים שלו! זו הייתה תפיסתו. אני טוען שתפיסתו הייתה פלסטין אחת גדולה, והדרך הייתה טרור. כמו שהיה טרור חול, באחריות סגנו אבו איימד, כך היה טרור כלי מסיבי, זה התחיל באבו גיהאד והתרחב לאחרים. עראפאת היה מעל זה, וזו הייתה האסטרטגיה. אם זו האסטרטגיה, אז אתה לא יכול לבלום את זה אלא אם כן אתה בולם כמו שבוב מתאר בצורה מוצלחת. ההתקפה היא זו שמנעה. ברגע שהכנסנו חומת מגן, יישות הטרור שלו נבלמה, אז כבר לא היה צורך בכל הדברים האחרים.

מאז באמת השקט כבר לא מתבסס על אחוות עמים, הוא מתבסס בראש ובראשונה על מודיעין מעולה, על עדיפות טכנולוגית מודיעינית. ראש השב"כ דיווח באופן גלוי על 200 חוליות חמאס שנחשפו שמופעלות מעזה. זו דרך לעקוף את הגדר. קופצים ישר ליהודה ושומרון, עם כל האמצעים של היום. מה זה אומר 200 חוליות? זה יכול להיות 1500 פיגועי התאבדות אם הם כולם מצליחים, או 0 פיגועים אם הם לא מצליחים, או שלפעמים הם מצליחים. היום יש לנו עליונות מודיעינית מוחצת, וזו הסיבה. הגדר קמה כדי לענות על צורך פסיכולוגי. להראות שהממשלה יודעת איך לטפל. גדר רואים, ואח"כ אפשר לייחס לה כל מיני יכולות. בראש ובראשונה זה בהחלט מודיעין והתקפי. אבל הכי גרוע היה בתקופת האינתיפאדה השנייה (אינתיפאדה זו מילה בערבית, למה אין לנו מילה לזה בעברית, זה חלק מוזר, שקשור לפסיכולוגיה. זה חלק מהאי רצון שלנו לא להבין מה קרה שם, יש כאלה שהבינו ויש כאלה שלא). בראש ובראשונה עמדנו מול ישות טרור ורצח, ובלמנו אותה באמצעות מתקפה צבאית. היום אנחנו מחזיקים את השקט באמצעות עליונות טכנולוגית מוחצת מודיעינית. אבל מגמות הטרור עולות, שלא תטעו. מדובר ב500 סיכולים. רק 200 חוליות, נניח ש10% היו מצליחים, זה פיגועי רצח והתאבדות בירושלים חיפה ותל אביב. זה נכון שהגדר לכשעצמה ביהודה ושומרון, לא יכולה לבלום. את כל ההקשרים הפוליטיים - מה רצו, מה לא, זה אפשר לדון. אבל אנחנו פה צריכים לדון על הערך הבטחוני. היום לא נראלי שיבנו גדר, כל עוד שהשקט נשמר. אם השקט מחר יקרוס, יחזרו לגדר. כך אני מעריך. משום שהגדר היא דבר שנועד לתת תחושת בטחון בהיעדר הבטחון. אם יש בטחון, אז לא צריך לתת תחושת בטחון מעצם העובדה שהטרור לא מצליח. אני ממליץ שכך נראה את זה, וניתן את העדיפויות, אני לא נכנס לנושאים מדיניים ולפתרון, כרגע הדברים האלה לא חשובים.

אין ספק, שהגדר לאמריקאים, לגון אלן בזמנו, שבא מטעם ארצות הברית, לדניס רוז, מצד המדיני. לממשל האמריקאי בהווה ועתיד ובעבר, הם רואים בגדר קו התייחסות, כי אפשר להגיד שהגדר נראית כמו גבול. לכן הייתי מסכם את הנקודה הזו, שהגדר עצמה לא מונעת טרור. הגדר קמה כדי לתת תחושת בטחון. אם היא משתלבת עם יכולות סיכול מרשימות, היא יכולה גם לעזור נגד מהגרים לא חוקיים – מהגרי עבודה, מחפשי עבודה וכיוצא בזה. אבל כמובן שאם הגדר תהיה האמצעי היחיד אז ימצאו דרכים, או דרך הגזרות הפתוחות, ישקיעו מיליארדים לסגור את זה.

לגבי גבול הצפון, זה לא כל כך קשור לנושא שלנו היום, אז אני לא בטוח שצריך לעסוק בזה. חוץ מדבר אחד: שאפילו בגדר המשוחררת, מצאו את המנהרות. האפקט של המנהרות, שהוא פרויקט מרשים, נבלע כתוצאה מכך שאנחנו מסכלים את זה.

יש מקומות בעולם שהגדר עזרה, כמו במזרח גרמניה וברלין, שהגדר עזרה. כי כל מי שעבר – ירו בו. כל מי שנכנס לנהר שפריי, פשוט נשאר בתור ספריי, וזה מה שקרה שם. זו ההצלחה, זה השטאזי, זה מזרח גרמניה. יש מקומות שזה מצליח, במקרה שלנו זה מאוד בעייתי. אני אשאיר שכמה דברים כבר נקבעו בעובדות.

א. אם יהיו עלינו לחץ בינלאומי, השליש של הגדר יהיה הבסיס להתווית גבולות. כך זה נראה, אני לא בטוח שלזה התכוונו, אבל ככה זה יהיה.

ב. אם אנחנו בהסדר מדיני איתם, זה עלה גם בשיחות הקשות עם האמריקאים, את החלק הזה אפשר לומר – הם תמיד מציעים לנו חלופות עם אמצעים אלקטרוניים שהאמריקאים מצטיינים בהם.

אבל יש בעיה, נניח שיש לנו את האמצעים הכי משוכללים ויש חוליה בקאסבה של שכם, מתארגנת לפיגוע רצח נורא בתל אביב. אם לא נגיע אליהם... היום אנחנו מגיעים אליהם עם כוחות מצומצמים עם מודיעין מדויק. ברוב המקרים אנחנו שולפים אותם מהמיטה לפני המעשה, או אחרי המעשה אנחנו תופסים אותם. מקצוע מועדף בישראל – הוא פושע ולא מחבל. כי תמורת 20 אלף שקל או 50 אלף שקל רוצחים פה באופן חופשי. ומחבלים לא מצליחים. מה שאני רוצה לומר בזה, ששום גדר לא תעצור שום חוליה רצח אלא אם כן היא תתבסס על חמאס או מישהו שדומה לעראפאת. אז זה בעצם המסקנה.

אבל יחד עם זאת, אני אומר שוב, אם אנחנו לא נצליח לבלום, אנחנו נחזור לגדר. ויגידו למה חדרו משקף? שקף זיעזע כי פשוט נכנסו כ-30 אנשים, ולא גנבו – אלא לקחו את כל השוק הסיטונאי, שנמצא בשקף – כל הענבים והדברים הנהדרים שהיו שם, ופשוט העבירו לצד השני, ולמכור במחירים טובים. ורובם קטינים, וכך גם מטפלים בהם.

גדר לכשעצמה לא מספיקה. אם למשל הגדר נמצאת, כל מה שאתה יכול לעשות עם שבכ"ם, כל מה שאתה יכול לעשות זה לעכב אותו, למסור אותו לצבא שיכול רק להחזיר אותו – אין הרתעה. אין דבר כזה שגדר לבדה פותרת את זה, צריך מערכת שלמה שעוטפת, מהמודיעין דרך הרתעה ודרך ענישה ודרך שיפוט מהיר, ודרך אלף דברים. זה הגדר ביהודה ושומרון.

בעזה, יש משהו מאוד מעניין. משום שיש שם אויב שסה"כ אין לו הרבה אמצעים. הם יושבים ב-364 קמ"ר הגדר אמורה להיות אפקטיבית, אז ההצלחה היא שהם לא חוזרים דרך הגדר אלינו. פחות או יותר אפשר להגיד שזו הצלחה של כמעט 100 אחוז. אבל הם המציאו את המנהרות, את הכסף הגדול בעזה הם השקיעו באדמה. יש אנשים שמשקיעים בבלטות, ויש אנשים שמשקיעים מתח לבלטות. אחרי הרבה שנים שזו הייתה בעיה, הם מצאו פתרון. באמת הצדעה למערכת, והדרך השנייה שהם עוקפים את הגדר – הם מפעילים חוליות בשטחנו. 200

החוליות האלה, מופעלים ברובם מעזה. לקראת ההרצאה חשבתי שזה כאלו אתה עובר את הגדר ומפעיל את החוליות דרך האינטרנט או בכל מיני דרכים. ברגע שאתה מפעיל חוליה בתל אביב מעזה, מחמסטאן – אז זה נקרא לקפוץ על הגדר. זה רק מראה שהגדר לכשעצמה היא טובה למטרות מסוימות, אבל תמיד צריך לפתח שיטה רב מימדית כדי לטפל בסוגיה עצמה. כי תמיד לכל טנק יש נשק נגד טנק, עד שימצאו טנק שיתגבר על הנ"ט. ולכן זה הלקח, הגדר לכשעצמה ביהודה ושומרון, נושא מחקרו המאלף של גרשום – שהיא קמה לתת תחושת בטחון בהיעדר בטחון. בהינתן בטחון לא צריך את תחושת הבטחון. בעזה הם מצאו שהגדר עצמה מוצלחת למניעת חדירות פיזיות אבל מצאו פתרונות לעקוף אותה אם דרך הפעלת חוליות הטרור משם, ואם דרך האמצעים שפירטנו.

סיפור הצלחה מיוחד הוא מניעת מהגרי העבודה והפיכתנו מדינה באיחוד מדינות אפריקה. זה אני חושב שרק ההחלטה לבנות גדר, ושום אמון בהסכמים, למרות שהייתי מעורב בהם, שאני בעצמי לא האמנתי בהם. פשוט כי היו אינטסרים מנוגדים, ושום דבר לא היה מתבצע. לנושא הגדר יש עוד עתיד בדיונים, תודה.